

UN MEDIC AL LEGIUNII A VII CLAUDIA LA DROBETA ÎN TIMPUL RĂZBOAIELOR MARCOMANICE

DOINA BENEĂ

Inscripția CIL, III, 14216, 9, descoperită încă în secolul trecut la Drobeta, suscită un interes aparte, datorită conținutului puțin neobișnuit ce menționează un militar în termen, investit cu insignele magistraturii supreme din conducerea municipiului.

— Monumentul funerar se află încastrat în zidul turnului circular, situat în sud-vestul castrului, inscripția propriu-zisă fiind expusă la vedere. Datorită intemperiilor, inscripția are literele puțin șterse. O ramă profilată încadrează fața inscripției. D : 1,30×0,73×0,57 m ; litere înalte de 4,5—5 cm ; ligaturi în r. 12 : E+T ; O+R ; în r. 11 se observă la începutul rândului una din hastele verticale ale literei M. (Inv. L II 30).

D(is) M(anibus)/ M(arcus) Val(erius) M(arcii)(filii)/ Longinus/ med(icus) leg(ionis) VII Cl(audiae) / ornat(us) orn[a]/ men(tis) dec(urionalibus) a splendid(issimae)/ ordin(e) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)/ vix(it) an(nis) XXIII/ M(arcus) Victorius/ [L]anio et Victori[fa Gem]ina fil(io) pient(issimo) p(osuerunt).

Din conținutul inscripției rezultă că M. Victorius Lanio și Victoria Gemina, au pus monumentul, fiului M. Valerius Longinus, medic al legiunii a VII-a Claudia, distins și cu însemnele magistraturii „ornamenta decurionalia” ale municipiului Drobeta.

Prezența celor trei nomina la soldatul legionar M. Valerius Longinus, denotă clar că avea cetățenia romană, altfel neputând fi recrutat în legiune. Funcția sa de **medicus legionis VII Claudia**e nu-l deosebea prin îmbrăcăminte sau arme de un simplu soldat ; în ierarhia gradelor inferioare fiind menționat după „**optio valetudinarii**” și **capsarius**¹. În timpul imperiului, serviciul medical militar era bine organizat, atât în legiuni, cât și în auxiliii, medicii însoțind armata în campanii, marșuri și manevre. În fiecare castru, în stînga porții pretoriene era organizat spitalul — **valetudinarium**, unde se îngrijeau cazurile mai grave, întregul serviciu medical fiind subordonat prefectului castrului.

M. Valerius Longinus, medic al legiunii, ce-și avea sediul în provincia învecinată, la Viminacium, a putut ajunge la Drobeta însoțind o vexillație a legiunii în castru. Asemenea cazuri mai sînt cunoscute. Astfel, un **medicus legionis** apare atestat într-o vexillație a legiunii a XI-a Claudia, ce dedică în anul 155 o inscripție guvernatorului T. Flavius Longinus².

Acordarea însemnelor exterioare ale magistraturii supreme „ornamenta decurionalia” a municipiului drobetan presupune o staționare în această localitate. Îndeobște asemenea insigne ale magistraturii se acordau pe viață unor persoane, care au adus servicii deosebite orașului, comunității respective și care nu puteau face parte din **ordo decurionum**. Se cunosc asemenea cazuri pentru diferiți liberiți care nu aveau calitatea juridică pentru a exercita această magistratură. Astfel, un libert, preot al templului lui Aesculap din Apulum, Septimius Asclepius Hermes a fost investit cu aceleași insigne³.

În cazul nostru, deși avem de-a face cu un cetățean roman, M. Valerius Longinus, este încă militar și se pare că din această cauză nu a putut deține și funcția de decurion. N. Gostar, remarcă prezența în Dacia a unor soldați din legiunea a XIII-a Gemina, sau din auxiliii, care fiind încă militari, dețineau și funcții

1. A. Domaszewski, *Die Rangordnung des Römischen Heeres*, Graz, 1967, p. 45 ; s.v. **medicus DA**, III/2, p. 1687—1688.

2. CIL, III, 7449, *Municipium Montanensium*.

3. CIL, III, 1079 ; I. H. Crișan, *Apulum*, IX, 1971, p. 343.

civile, de decurion în consiliul de conducere al coloniilor Sarmizegetusa, Napoca, dar toate aceste inscripții se datează în prima jumătate a secolului III⁴.

— Indubitabil, inscripția de la Drobeta se datează în sec. II, pentru aceasta pledează în primul rând atestarea municipiului. După cum se știe, Drobeta a primit rangul de **Municipium Aelium Hadrianum** de la împăratul Hadrian, în anii 117—118 sau 124, iar pe cel de Colonia, de la împăratul Septimiu Sever în anii 198—209. Deci, inscripția se datează în acest interval. Un alt element care pledează pentru o datare mai strânsă spre mijlocul sec. II, îl reprezintă modul de menționare al numelui legiunii, sub forma **LEG VII CL** fără epitetul p.f. care nu mai apar uzitate nici în inscripții și nici în ștampile în perioada ulterioară domniei lui Hadrian⁵. Prof. D. Tudor, datează de fapt, pe bună dreptate inscripția în vremea lui Marc Aureliu (161—180)⁶.

— Inscripția datându-se în secolul al II-lea ni se pare firească ca în această perioadă militarii în termen să nu poată efectua și o funcție civilă; care practic nu putea fi realizată. Reformele militare de la începutul secolului al III-lea, au acordat o oarecare larghețe armatei, fapt ce a permis preluarea și a unei funcții civile, cum este cea de decurion de către militari în termen, chiar dacă ea nu mai are decât un caracter onorific.

— Pentru medicii militari există însă o situație specială, se cunosc cazuri când ei practicau în orașe ca medici publici, fiind plătiți pentru aceasta, este cazul celui „**salararius civitatis splendidissimae Ferentinensium**“, care era și medic militar în alele Indianae și Tertia Asturum⁷. Dar, nu se cunosc cazuri, când asemenea medici au deținut magistraturi în conducerea orașelor.

În acest context, acordarea insignelor magistraturii supreme ale municipiului „**ornamenta decurionalia**“, a fost determinată de servicii deosebite medicale aduse orașului. Prezența la Drobeta, a unui medicus al legiunii din provincia învecinată, ridică câteva probleme interesante: când și cu ce ocazie a putut ajunge în castrul drobetan.

În încercarea lămuririi acestei probleme apelăm la inscripțiile și cărămizile stampilate descoperite în castrul de la Drobeta, ce atestă mai multe unități militare. Există trei etape distincte în staționarea trupelor romane la Drobeta.

1. În perioada **războaielor dacice** și a **construirii podului** legiunile: VII Claudia p.f.⁸; VIII Flavia Felix⁹, cohortele: III Brittonum¹⁰; I Cretum¹¹, II Hispanorum Scutata Cyrenaica¹².

2. În cursul secolelor II—III apar atestate cohortele I Antiochiensium¹³ și III Campestris¹⁴, unități militare care pînă în anul 100 făceau parte din armata Moesiei Superioare, unde sînt din nou atestate în anii 159/160. Deci, ambele unități au putut staționa în Dacia în acest interval, prima probabil în vremea lui Traian, iar a doua pînă în jurul anului 159/160.

Spre sfîrșitul secolului II la Drobeta apare atestată cohors I Sagittariorum, care este evidențiată în cursul secolului III prin trei epitete imperiale: Antoniniana, Gordiana și Philippiana¹⁵.

3. Sec. III/2 — sec. IV, un număr de cărămizi stampilate atestă prezența aici a unui detașament al legiunii a V-a Macedonica. Ele se datează și se încadrează tipologic între cele de la **Potaissa** (unde legiunea a staționat pînă în 271) și cele de la **Oescus**, unde legiunea a staționat în secolele III—IV¹⁶.

Totodată, mai apar și cărămizi stampilate ale legiunii a XIII-a Gemina Pontes¹⁷.

— În această prezentare succintă a unităților militare atestate la Drobeta se observă o perioadă care nu se poate acoperi prin prezența nici unei trupe și anume 159/160 pînă la venirea coh. I Sagittariorum la Drobeta. Or, e știut că această unitate auxiliară este atestată la Tibiscum în vremea lui Marc Aureliu¹⁸.

— În această perioadă care coincide cu domnia lui M. Aureliu, se pare că la Drobeta a fost adusă o vexillație din legiunea a VII-a Claudia, indubitabil ni se pare acest lucru pentru perioada războaielor marcomanice.

4. N. Gostar, *Studii și Cercetări științifice, Istorie*, Iași, XIV, 1963, 2, p. 259-265.

5. Ritterling, s.v. *Legio*, RE, XII (1924), col. 1614-1629.

6. D. Tudor, *Orașe, Țiguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, passim.

7. s.v. *Medicus*, DA, III/2, p. 1688.

8. În col. Muzeului Porților de Fier : II 7109, 7171, 7307.

9. D. Protase, *ActaMN*, IV, 1967, p. 47.

10. CIL, III, 1703,3.

11. CIL, III, 1703,2.

12. CIL, III, 1703.

13. Al. Bărcăcilă, *Une Ville Daco-Romaine : Drubeta* Bucarest, 1938, p. 38.

14. CIL, III, 14216.10 ; 14216.8.

15. CIL, III, 8074.23 ; 6279 ; 1583=8018 ; Al. Bărcăcilă, *op. cit.*, p. 35.

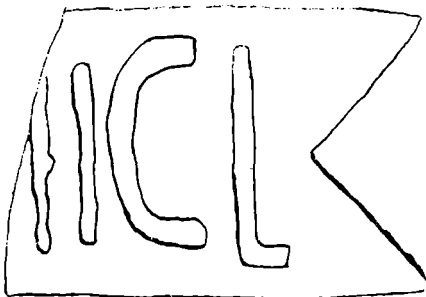
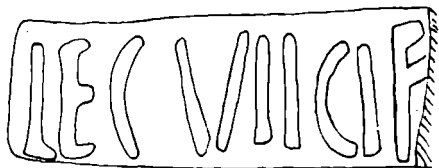
16. P. Aurelian, *Rev.Muz. și Monum.*, XLII, 1974, 1, p. 36.

17. Gr. Tocilescu, *AEM*, XIX, 1896, 2, p. 220.

18. M. Moga, I. I. Russu, *Lapidarul muzeului Banatului, Timișoara*, 1974, p. 8-10.

În colecția Muzeului Porților de Fier se păstrează mai multe cărămizi stampilate descoperite în castrul de la Drobeta care sînt de factură mai tîrzie, lipsindu-le în primul rînd epitetul de p.f., care apare pe stampilele legiunii datînd din perioada războaielor dacice¹⁹.

În lipsa unei clasificări cronologice și tipologice a cărămizilor legiunii, făcută în primul rînd pe baza stampilelor din castrul de la Viminacium, nu cunoaștem decît o serie de piese ce apar atestate în Pannonia²⁰, Dacia²¹ și sporadic în Moesia Superioară.

Cărămizi șampilate ale legiunii a VII-a Claudia, descoperite la Drobeta, (vezi nota 19).

O datare a stampilelor legiunii în această perioadă poate fi presupusă în primul rînd datorită contextului istoric provocat de izbucnirea războaielor cvadromarcomanice în anul 166, care se vor prelungi cu unele întreruperi pînă în anul 180²². Direct afectate de aceste războaie, provinciile dunărene, mai ales : Pannonia, Moesia și Dacia au suferit o serie de modificări privind organizarea lor administrativă²³. Generali destoinici au primit comanda provinciilor periclitate în anul 166—167 : M. Laelius Bassus Fabius Valerianus în Pannonia Superior ; Ti. Claudius Pompeianus în Pannonia Inferor ; M. Claudius Fronto în Moesia Superioară și apoi în Dacia.

Vexilațiile din provinciile dunărene, care au participat la războaiele cu părții au fost aduse înapoi, iar cele două legiuni nou înființate, II și III Italica, alături de auxiliile formate în Dalmația și Dardania, vor forma armata de campanie care va duce tot greul operațiilor militare²⁴.

19. Gr. Tocilescu publică o serie de cărămizi cu ștampila LEG. VII. C.P.F. de diferite tipuri (cf. AEM, 1896, XIX, 2, p. 219), dar și LEG. VII CL (cf. AEM, 1896, XIX, 1, p. 3) toate descoperite la Drobeta. În lipsa ilustrației nu se poate ști clar, care din ștampile sînt publicate și care sînt inedite. Se păstrează următoarele tipuri : II 7307 — LEG. VII C I F (fig. 1) ; II 7230 — LEG. VII C II (fig. 2) ; II 7329 — VII CL (în cartuș tip tabula ansata (fig. 3), analoagă cu o ștampilă descoperită la Pesăca (R.S.F. Iugoslavia) (Arh. Preg., 1965, 7, pl. XLI) ; II 7219, LEG. XII CL pe un olan (fig. 4).

20. J. Szilagyi, *Inscriptiones tegularum Pannonicarum*, Budapest, 1933 ; Sirmium, I, Belgrad, 1971.

21. Pojejena (N. Gudea, I. Uzum, *Banatica* II, p. 85-96), Gornea (N. Gudea, *Acta MN*, 1973, X, p. 569-592), Svinița (N. Gudea, *ActaMN*, 1970, VII, p. 555-559) — se datează în sec. III-IV ; Mehadia (CIL, III, 8071) ; Drobeta (Gr. Tocilescu, AEM, XIX, 1896, 1), în mare parte păstrate în colecțiile Institutului de Arheologie București și ale Muzeului Porților de Fier și inedite. Pentru posibilitatea consultării catalogului cărămizilor aflate la Institutul de Arheologie, aducem mulțumiri și pe această cale d-nei Emilia Doruțiu — Bollă.

22. Franke, sv. *Marcomani*, RF, XV, 2, col. 1621—1628.

23. J. Filtz, *Hommages à Marcel Renard*, Bruxelles, 1969, II, p. 262-275.

24. S. H. A. Vita Marci, 21.

Distrugeri de mare amploare se pare că au suferit în anul 167 provinciile Dacia Apulensis și Porolissensis (la **Porolissum** ambele castre sînt distruse în această perioadă, ultimul cel de pe Citera este părăsit definitiv; **Alburnus Maior** — ascunderea tăblițelor cerate în galeriile minelor denotă o părăsire grabnică a locurilor în fața năvălitorilor; **Sarmizegetusa** se pare că a fost și ea greu încercată în această perioadă²⁵.

Misiunea extraordinară a lui Fronto de a conduce cele două provincii : Moesia Superior și Dacia, a fost impusă de situația dificilă în care se aflau, ca și de necesitatea unirii trupelor pentru o mai bună coordonare a acțiunilor militare.

În acest context, aducerea în 169 a legiunii V Macedonica la Potaissa a însemnat echilibrarea oarecum a sistemului defensiv al celor două provincii dacice și a dat posibilitatea respingerii atacurilor barbare de pe granița de vest și nord-vest, deși o situație precară exista și pe granița de răsărit.

Întărirea liniei Dunării, a sudului Banatului a fost asigurată de trupele auxiliare existente aici ca și de vexilații ale legiunilor provinciei Moesia Superior : IIII Flavia se pare că a trimis vexilații în Pannonia ; iar VII Claudia pe linia Dunării, situație ce se reflectă cel mai clar la Drobeta.

Este probabil că un atac marcomanic să fi urmat și direcția aceasta pe linia Dunării, prin sudul Banatului, ce a determinat aducerea aici a unor vexilații a legiunii a VII-a Claudia. În mod cert, prezența lor trebuie căutată în această perioadă la Pojejena, Mehadida și Drobeta.

Existența unui **medicus legionis** la Drobeta se explică numai prin însoțirea unei vexilații, într-un moment dificil pentru aceste locuri, unde își va pierde și viața. De fapt, în cursul cercetărilor arheologice efectuate în castru, a fost descoperită o trusă chirurgicală, ceea ce atestă odată în plus existența unui spital militar.

— Investirea cu insignele supreme ale magistraturii decurionale, se datorește probabil tocmai unui asemenea moment greu pentru comunitatea orășenească, în care M. Valerius Longinus a adus servicii însemnate.

Deocamdată, știri epigrafice directe despre evenimentele din această perioadă nu avem, dar o reflectare indirectă a lor o reprezintă inscripția CIL, III, 14216,9.

UN MÉDECIN DE LA VII-e LÉGION CLAUDIA A DROBETA AU TEMPS DE LA GUERRE DES MARCOMANS

R é s u m é

L'auteur met sur le tapis l'inscription CIL, III, 14216,9, découverte à Drobeta, qui atteste l'existence d'un médecin de la VII-e légion Claudia, M. Valerius Longinus, investi des insignes de la magistrature suprême de la ville, ornements decurionaux. Le texte de l'inscription est le suivant :

D. M./ M(arcus) Val(erius) M(arcii) Longinu[s] med(icus) leg(ionis) VII Cl(audiae)/ ornatus orn(a)/mentis dec(urionalibus) a splendid(issimae) ordin(e) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium) vix(it) an(nis) XXII M(arcus) Victorius/ [L]ianio et Victor[ia] Gem[ina] fil(io) pient(issimo) p(osuerunt).

La fonction de ce médecin de la VII-e légion Claudia ne le distinguait pas quant à sa tenue et à ses armes d'un simple soldat, car il faisait partie de la hiérarchie des grades inférieurs, entre **optio** **valetudinarius** et **capsarius**. Les insignes extérieurs de la magistrature suprême du municipe de Drobeta s'accordaient aux personnes qui n'avaient pas la qualité juridique requise pour exercer une telle magistrature (par exemple aux affranchis). Dans le cas présent, M. Val. Longinus était bien citoyen romain, mais il était encore militaire sous les armes et il ne pouvait donc exercer aussi une fonction civile. N. Gostar a déjà signalé l'existence de soldats de l'armée de Dacie détenaient aussi, à titre honorifique, des fonctions de **decurion** à Sarmizegetusa et à Napoca, mais les inscriptions qui les mentionnent datent du III-e siècle.

Étant donné que l'inscription mentionne le titre de municipe de la ville, il est permis de croire que le monument date du II-e siècle. Si l'on essaye d'établir chronologiquement toutes les unités militaires qui ont cantonné à Drobeta (p. 4), on remarque qu'entre le départ de la coh. IIII Campestris et la venue de coh. I Sagittariorum, à la fin du II-e siècle, il y a un hiatus en ce qui concerne la présence des unités militaires. Or, les estampilles de la VII-e légion Claudia trouvées dans le camp de Drobeta et datées des II-e-III-e siècles font supposer qu'une unité de cette légion y a probablement tenu garnison.

La mission extraordinaire confiée à M. Claudius Fronto en 167-170, à savoir de conduire simultanément la Mésie Supérieure et les Dacies, lui a probablement été imposée par la concentration de toutes les troupes de ces provinces pour repousser les attaques des Marcomans. Il est possible qu'une de ces attaques ait suivi la ligne du Danube et le sud du Banat et que pour y parer on a fait venir des unités de la VII-e légion Claudia en Dacie.

L'investiture dont il s'agit ici est probablement en liaison avec un épisode de cet ordre en rapport avec la communauté de la ville à laquelle M. Valerius Longinus a rendu d'importants services.

25. Ist. Rom., 1960, 1, p. 151 ; H. Dalcoviciu, I. PISO, ActaMN XII, 1975, p. 158-163.